

Udeleženci delavnice na vodenem ogledu Bezgovice z Romanom Janešem, lastnikom Etnografske zbirke Zajskih, v sredini.
Foto: Tanja Kovačič, Bezgovica, 9. 8. 2014.

Udeleženci delavnice so pred skednjem čistili in konservirali razstavne predmete.
Foto: Tanja Kovačič, Bezgovica, 10. 8. 2014.

ETNOGRAFSKA ZBIRKA ZAJSKIH - ZBIRKA DRUŽINE JANEŠ

Poletna delavnica SED, Bezgovica, 9.–16. avgust 2014

Vas Bezgovica leži na dveh pobočnih polcích pod skalnim robom Strme Rebri nad dolino Čabranke. Število njenih prebivalcev pada od začetka 20. stoletja. Leta 1991 je imela zgolj 17 prebivalcev (Krajevni leksikon Slovenije 1995: 76, 452–453), trenutno v njej stalno živita le še dva. Vedno pa ni bilo tako. Spomin na zgodovino domačije Zajskih v Bezgovici po pripovedovanju sester Monike Malnar, Marije Žagar in Stanke Janeš ter Stankinega sina Romana Janeša (Kovačič 2014) sega stoletje in pol nazaj. Takrat so na domačiji živeli ljudje, ki so imeli dolg do osilniške župnije. Da bi ga poplačali, so morali hišo in posestvo prodati. Jakob Janež in Julijana (rojena Lokner) iz okolice Čabra sta hišo kupila v drugi polovici 19. stoletja. Denar za hišo je Jakob zaslužil z delom v Ameriki. Stara Zajska - po pripovedovanju starčka, sta ostala v hiši z Janeži vse do smrti. Jakob in Julijana Janež sta imela pet sinov. Sin Venceslav je podedoval posestvo, drugi bratje so odšli v tujino (Argentino, ZDA in Francijo). Cerkevni dolg, ki se je prenesel na nove lastnike hiše, so bratje Janež odplačali z delom v tujini.

Venceslav Janež (1896–1980) se je oženil z Marijo Poje (1903–2003) iz sosednje vasi Zgornji Čačič. V zakonu se jima je rodilo devet otrok. Hčerka Stanislava - Stanka (rojena 1940) je mati sedanjega lastnika zbirke. Stanka¹ se je omožila z Romanom Jane-

¹ Sestre Stanka, Monika in Marija so se spominjale, da so svoje može spoznale na plesu v gostilni Pri Kovaču v Osilnici, kjer se je plesalo vsako nedeljo popoldne. Plesali so valček, polko, tango in druge plese. Oče Venceslav je bil zelo strog, za tiste čase pa hkrati tudi svobodomiseln možki. Z ženo Marijo sta se ob nedeljah izmenjevala pri hišnih opravilih in varstvu otrok tako, da se je vsako nedeljo eden od njiju udeležil svete maše. Ko je bil doma oče, je kuhal, poribal tla, oblekel otroke in celo spekel potico.

šem, ki je bil poštar v Čabru in pozneje sprevodnik na avtobusni progi Gerovo–Ljubljana. Po poroki sta se preselila v Gerovo. Leta 1980, po Venceslavovi smrti, se je h hčerki v Gerovo preselila še mati Marija. Od takrat domačija nima več stalnih prebivalcev. Posestvo je prevzel sin Roman Janeš, ki je tudi lastnik Etnografske zbirke Zajskih.

Domačija Janeš - Zajski, ki leži najnižje v vasi Bezgovica, stoji na geografski prelomnici, kjer voda iz zemeljskih globlin penika na površje in se po jarkih steka navzdol v Čabranko. Voda je v preteklosti tekla spod hleva in skednja. Pred hišo je bil studenec, ki ni nikoli presahnil. Zemlja na domačiji je bila močvirnata, zbita in sprana zaradi vode, zato tudi neugodna za kmetovanje. K domačiji so poleg vrhhlevne in vrhkletne v breg prislonjene hiše spadali skedenj, kozolec, svinjski hlev in sušilnica za sadje; vse stavbe so bile nekoč pokrite s *šindro* (smrekova škodla). Celo domačijo, razen svinjskega hleva, so italijanski fašisti požgali poleti 1942. leta.

Zajski so se v veliki meri preživljali s kmetovanjem za lastne potrebe. Sadili so krompir, fižol in zelje, sejali ječmen in oves, v dobrih letih tudi koruzo. Za prašiče so gojili repo, peso in korenje. V bližini domačije je raslo sadno drevje, predvsem jabolka, slive in hruške. Sadje so sušili, pridelovali *rakijo*² (žganje), mošt in kis. Pri hiši sta bila vola, kravi, prašiči, koze, ovce, kokoši in tkat v Trstje na Hrvaškem, kjer so imeli pri Prhcih statve.

² Po spominu Romana Janeša so *rakijo* pogosto popili sproti in je je pogosto primanjkovalo. Zato so jo morali kuhati večkrat, celo iz nedozorelih zelenih sliv. Najiznajdljivejše gospodinje so nekaj steklenic občasno zakopale v zemljo, da so jih prihranile za čas košnje.

* Tanja Kovačič, univ. dipl. etnol. in kult. antropol., absolventka doktorskega študijskega programa Humanistika in družboslovje, smer Etnologija, kulturna in socialna antropologija, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani. 5220 Tolmin, Žagarjeva 7, tanja.kovacic85@gmail.com.

Na pobudo lastnika Romana Janeša in s pomočjo Marka Smoleta, vodje delovne skupine za ljubitelje etnologije pri SED, je bila zbirka med 9. in 16. avgustom 2014 urejena v okviru projekta Etnografske zbirke Palčava šiša iz Plešč, ob sodelovanju Slovenskega etnološkega društva, Pokrajinskega muzeja Kočevje in s pomočjo občine Osilnica. Delo v etnološko-muzeološki delavnici je obsegalo čiščenje in konserviranje predmetov, njihovo evidentiranje in oblikovanje razstave. Pri delu so sodelovali prostovoljci in domačini iz Bezgovice, Padova, od koder je tudi večji del razstavljenega orodja, in iz okoliških vasi. Pod vodstvom Marka Smoleta smo pri ureditvi etnografske zbirke Zajskih - družine Janeš, Bezgovica sodelovale etnologinje Anja Serec Hodžar, Tanja Kovačič, Anja Moric in Saša Jontez ter arheologinji Ana Krašna in Ana Inkret. Iz Pokrajinskega muzeja Kočevje so pri urejanju zbirke sodelovale Vesna Jerbič Perko, Živa Ogorelec, Tina Jakopin in Saša Vesel.

V času delavnice smo raziskovali načine življenja tudi v naseljih nad Osilnico in Plešci ter njihovo stavbno dediščino. Pod vodstvom Ljube Južnič, koordinatorke Litopunkturnega projekta, ki ga je Občina Kostel izvajala kot del večjega projekta Svet Kolpe (Regionalni razvojni programi 2007–2013), smo si na Kostelskem ogledali rezultate projekta Svet Kolpe in litopunkturne zdravilne točke ter raziskali eno najstarejših domačij v vasi Fara. S sodelujočimi arheologinjami smo si ogledali ter neinvazivno raziskali in evidentirali lokacijo nad Plešci proti Požarnici, tj. območje, kjer so po ugotovitvah Marka Smoleta pred stoletji verjetno v vetrnih pečeh talilo železo. Etnokoreolog Tomaž Sime-

tinger je izvedel več intervjujev z domačinkami. Tanja Kovačič je predstavila etična načela pri etnološkem raziskovanju. Pozno popoldne so v salonu Palčave šiša in v obnovljenem skednju potekala predavanja v domačem narečju. Jože Ožura iz Osilnice je predstavil priimke v naseljih okoli Osilnice v 18. stoletju, Marko Smole stavbno dediščino v dolini zgornje Kolpe in Čabranke, Anja Moric iz Stare Cerkve je predavala o Kočevjarjih, Janez in Meta Ožura iz Osilnice sta pripravila plesno delavnico plesov, ki so jih nekoč plesali v okolici. Predavanju Žive Ogorelec o *urmoharstvu* je sledila pekovska delavnica. Slavko Malnar je prestavil narečno in domoznansko literaturo, ki je izšla v založništvu Matice Hrvatske, podružnice v Čabru. Po literarnemu večeru z gostom Zlatkom Pochobradskym pa se je spontano razvila delavnica izdelovanja cvetja iz papirja. Na skednju Palčave šiša smo uredili razstavo o *urmoharjih* - potujočih urarjih iz Osilniške doline in *pindekelnih* - krstnih ogrinjalih iz Trave. V soboto dopoldne je bil organiziran pohod na Sveto Goro. Popoldanskemu sejmu na pleškem trgu je sledila sklepna prireditev na skednju Palčave šiša, kjer smo se do sitega najedli in zaplesali ob spremljavi lokalnih harmonikarjev, še prej pa poslušali koncert ljudskih pesmi pevskega zbora Društva upokojenecv Sodražica.

Viri

KOVAČIČ, Tanja: *Terenski zapiski. Pogovori z Romanom Janešem, Moniko Malnar, Marijo Žagar in Stanko Janeš*. Bezgovica, 9.–15. avgust 2014.

Krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana: DZS, 1995.

